

CATHERINE SCHUON

Memoari i anegdote

CATHERINE SCHUON, SUPRUGA POZNATOG FILOZOFA, METAFIZIČARA I DUHOVNOG UČITELJA (ŠEJHA) FRITHJOFA SCHUONA (1907.-1998.), U OVOME ČLANKU DONOSI SVOJA SJEĆANJA NE PEDESET GODINA PROVEDENIH U ŽIVOTU SA SA OVIM SUFIJSKIM ŠEJHOM. NJEZINA SJEĆANJA NA OVOG DUHOVNJAKA I PROMINENTNOG FILOZOFA-METAFIZIČARA, KOJI JE CIJELI ŽIVOT PODUČAVAO I DEMONSTRIRAO "UZVIŠENOST" KAO "NEOPHODNI UVJET POVRATKA BOGU," NEIZRAVNO ODGOVARAJU NJEGOVIM KRITIČARIMA OSLIKAVAJUĆI GA U POSEBNO ČOVJEČNOM I PLEMENITOM SVJETLU.

Na početku, moram upozoriti čitatelja da u kazivanju o Frithjofu Schuonu uvijek govorim "Šejh," jer ga nikada nisam drugačije oslovljela osim po ovome naslovu; njegovo prvo ime koristila sam samo u prisustvu članova svoje obitelji, pa čak i tada nastojala sam izbjeći to, budući da mi se takav način oslovljavanja činio sasvim nepriličnim. Tokom pedeset godina provedenih u našem zajedničkom životu, nikada nisam prestajala biti ispunjena strahopoštovanjem i udivljenjem koje je bivalo sve dublje i dublje kako su se njegove duhovne i moralne geste za mene raskrivale kroz čitanje njegovih knjiga i kroz kvalitete koje je očitovao.

Istina je da sam u našem osobnom životu, riječi Šejh obično dodavala afekcionirani nastavak "-li" koji se koristi u švajcarsko-germanskom dijalektu; zacijelo, Šejh bi očitovao nježnost svojom djetinjastom i ponekada pretjerano dobrohotnom stranom. Sa zaprešćujućom čistotom srca vjerovao bi u ono što mu se govorilo i radije bi zanemarivao činjenicu da osobe sa duhovnim nagnućima mogu biti dvoličnjaci ili pak lažljivci. U pogledu svete naivnosti, često je citirao priču o Svetom Tomi Akvincu, kojeg je neki monah pozvao da što brže dođe do prozora ne bi li vidio bika kako leti; nakon što je svetac povjerovao njegovim riječima, dotični ga je počeo grdno ismijavati, pa je on na to odgovorio: "Radije bih vjerovao u bika koji leti, nego u monaha koji laže." Šejh bi reagirao na isti način.

Prvi put sam ga srela u proljeće 1947. U to vrijeme, živio je u malom jednosobnom stanu u Lozani (Lausanne, Švicarska), u tihoj ulici bez saobraćaja, koja je s jedne strane graničila sa prelijepim posjedom zasađenim cedrovinom i izbeharalim drvećem, i s druge strane sa redom zgrada čiji su ulazi bili ukrašeni malenim baščama. Bila sam u društvu jednog od Šejhovitih predstavnika koji mi je nešto prije darovao najbitnije knjige René Guénona i koji je, imajući u vidu moj entuzijazam i ozbiljnost mojih namjera, odlučio govoriti o Frithjofu Schuonu i njegovoj ulozi duhovnog učitelja, kao i o njegovom bratstvu.

Pozvonili smo na zvono stana na četvrtom spratu, i Šejh, odjeven u sivi kaftan, otvorio je vrata. Moje srce, koje je do tada snažno tuklo, umirilo se istog trenutka kada

sam ugleda tog čovjeka čije je veličanstveno dostojanstvo bilo upareno sa dobrohotnošću koja bi u isti mah umirivala, i kojem je glas bio zapanjujuće mekan i čist. Posjeo me na jastuk; dočim je on sam sjeo na jedan niski divan pokriven turkmenskim prekrivačem, a posjetilac na mjesto na podu odmah do njega. Bio je tamo, kao planina snage i smirenosti, njegove prelijepe ruke bile su položene na koljena a njegove oči napola sklopljene. Na zidu iza njega visilo je izrazito lijepo indonezijsko tkanje. Sama soba bila je podijeljena u dva dijela zlatnim zastorom iza kojeg je, moglo se pogoditi, bilo mjesto određeno za molitvu; veći dio sobe, koji je gledao na balkon bio je namješten divanom i gotičkom škrinjom na kojoj je stajala romaneskna statua Djevice Marije u uzvišenosti. Cijela soba, bila je prekrivena nomadskim afganistanskim ćilimima. Odmah do divana, nadomak prozora, stajalo je drvo fikusa i dvije azaleje koje su trezvenoj i umirujućoj ljepoti ovog mjesta pridavale crtu dobrodošlice.

Nakon trenutka tišine, Šejh me je upitao koji su moji razlozi da budem privučena duhovnim životom i da li sam imala ikakve posebne probleme. Naravno, imala sam probleme, ali uslijed same prisutnosti ovog Učitelja i snagom nekih njegovih riječi, isti kao da su bili izlapili. Zatim me upitao: "Da li znaš napraviti kafu? Možeš li nam pripremiti po šoljicu kafe?" Zadovoljna da budem na usluzi, otišla sam u kuhinju. Stari stol nalazio se između vrata i sudopera do prozora; na suprotnoj strani, između peći i ormara, stajao je stol na kojem i ispod kojeg su se nalazile knjige i fascikle. Staklena vrata zatvarala su maleni balkon, na kojem je rastao oleandar i na kojem su bile smještene kutije sa cvijećem u kojim su trebale procvjetati geranije. Sve je bilo čisto i pažljivo uređeno, tako da je bilo prilično lako naći sve što je neophodno za pripremanje kafe. Postavila sam džezvu i dvije šoljice na poslužavnik kojeg sam donijela pred Šejha, sva sretna što sam bila u mogućnosti iskazati svoje poštovanje klečeći pred njim i servirajući mu kafu. Odbila sam učtivo koliko god sam mogla njegovu ponudu da pijem i ja. Potom, on se okrenuo prema mom prijatelju i između ostalog upitao: "Kako je tvoja mačka?" Ovaj njegov učenik je, zapravo, posjedovao prelijepu perzijsku mačku za koju je pričao da joj voli puhati balone od sapunice i gledati je dok ih pokušava uhvatiti. Šejh je rekao, sa blagim osmijehom: "Pitam se da li si balone puhao radi mačke ili radi sebe?" Ne sjećam se ničeg više osim da Šejh nije popio svu kafu i da je ostatak iz šoljice izlio u saksiju sa fikusovim drvetom. Kasnije sam čula da je ovo bila njegova navika, a biljka je od toga doista bujala.

Nakon ovog razgovora otišla sam kući, srca ispunjenog slatkim radošću. Očekivala sam strogo propitivanje, međutim sve je bilo tako jednostavno i prirodno. Zvuk njegovog mekanog glasa još uvijek je odzvanjao u mojim ušima i nisam mogla zaboraviti njegov duboko tajanstveni pogled (dugo vremena sam vjerovala da su mu oči bile crne, dočim su u stvarnosti one bile sivo-plave).

Nekoliko dana kasnije, iz tramvaja u kojem sam se vraćala s posla, vidjela sam Šejha na ulici: nosio je košaru napunjenu potrebštinama, i hodao energičnim korakom koji je činio suprotnost sabranom izrazu njegovog lica. Kao toliko puta kasnije, bila sam zatečena ovim zapanjujućim skladom neodoljive snage i smirene unutarjosti.

Međutim, uskoro sam počela postavljati sebi neka pitanja: kako je moguće da čovjek, koji je već više od deset godina bio predvodnik tarikata sa brojnim učenicima,

živi u malenome stanu i da svaki dan osobno mora otvarati vrata svojim posjetiteljima, obavljati kupovinu, kuhati, i ko zna šta još sve ne? Isto tako, djelovalo mi je kao da ne izgleda dobro. Da li je imao kakvih zdravstvenih problema? Da li je dovoljno jeo? Odgovori na ova pitanja došli su tek kasnije.

Nedugo nakon mog prvog susreta sa Šejhom, s vremena na vrijeme, bila sam pozivana na zajedničke zikrove (*madžalis*) skupa sa ostalim članovima tarikata. Nakon jednostavnog obroka — ražev kruh, sir, voće i čaj — objedovanog u šutnji, Šejh bi govorio o nauku (doktrina) i duhovnome životu i davao bi odgovore na pitanja. Na ovim susretima, svaki put bez izuzetka, osjetila bih snažan dah blagoslova koji je izlazio iz njegovih usta; imala sam osjećaj kao da sam skoro bila u stanju nazrijeti zrake svjetlosti kako isijavaju iz njega. On je sjedio na svom divanu odjeven u marokansku odoru, baš kao i njegovi učenici koji su sjedili na podu poredani polukružno, sa ženama u pozadini. Tradicionalne islamske odore na kojima je Šejh insistirao, davale su dostojanstvo svakome od njih. Dvije marokanske svjetiljke od fino izrezbarenog bakra bacale su prefinjene sjene po stropu i zidovima, i dok smo mi obavljali zikir, miris bi preplavio zrak. Sve je bilo svetost, lijepota i mir, a kući bih se vraćala poslije ovih večeri kao opijena vinom istine.

Jednog dana, Lucy von Dechend (stara prijateljica obitelji Schuon i sama sljedbenik tarike), koja je obično kucala na pisačkoj mašini Šejhove radove, zamolila me je da preuzmem ovaj posao na sebe, pošto je ona morala otputovati na nekoliko mjeseci, i dostavila mi rukopis članka “Mikrokozmos i Simbol” koji će se kasnije pojaviti u sastavu knjige *L’Œil du Cœur* (Oko Srca). Srijedom, u šest sati navečer, predavala sam otkucane članke i preuzimala naredne, bivajući na taj način počašćena da Šejha viđam prilično redovno. Svaki put bi me upitao da li je tekst bio dovoljno razumljiv; tako da sam stekla naviku da sebe postavljam u ulogu čitatelja i ukoliko bi se neki odlomak činio poteškim za razumijevanje, Šejhu bih ukazala na to, nakon čega bi on, na moje veliko iznenađenje, preinačio dotični odlomak. Bila sam zbiljski zapanjena činjenicom da je tako inteligentan čovjek želio slušati mladog početnika kao što sam ja, međutim poniznost je bila osnova njegove naravi — ništa drugo nije moglo biti razlogom ovakvom ponašanju — a savjete je običavao tražiti od svojih prijatelja u pogledu mnogih pitanja.

Svoje članke pisao je u jednome dahu, za nekoliko dana, i pregledao bi ih tek onda kada su bili otkucani; a zatim bismo ih morali ponovno otkucati kako bi bili sasvim razgovjetni izdavaču, mada su njegov rukopis i ispravke uvijek bili veoma jasni. Nikad nije pisao s namjerom da objavi knjigu unaprijed određenog naslova, nego radije iz potrebe da odgovori na probleme ili zbog unutarnje nužnosti. Kada su članci bili toliko brojni da bi se od njih mogla sastaviti knjiga, on bi ih poredao izvjesnim redosljedom i cijelini bi dao naslov. Jedina iznimka u ovome pravilu bila je knjiga *Razumijevanje islama*¹ i, najvjerojatnije, njegov prvi rad *O transcendentnom jedinstvu religija*,² koji sadrži načelne teze i, zapravo, temeljne ideje njegovog cijelog opusa.

1 *Razumijevanje islama*, El-Kalem, Sarajevo, 2008.

2 *O transcendentnom jedinstvu religija*, Bemust, Zenica, 1997.

Također je običavao ispisivati stranicu za stranicom, mislima i osvrtima u obliku aforizama koji su se ticali najrazličitijih tema; upravo to je predstavljalo skicu za njegovu knjigu *Spiritual Perspectives and Human Facts*. Jedan dan, na njegovom stolu nalazio se izvjestan broj celofana različitih boja, pa mi je objasnio njihov simbolizam i značenje. Rekao mi je da pogledam na krajolik kroz različite stranice celofana i pitao me kakav utisak stičem dok gledam kroz njih; i zapravo, žuta boja je poticala radost, ljubičasta tugu, plava je bila tajanstvena i hladna, zelena smirena, a crvena iznad svega zastrašujuća kroz svoj intezitet i vrelinu.

Drugog dana pričao mi je o astronomiji, o temi koja ga je po svemu sudeći fascinirala, jer je u to vrijeme bio izradio čitav niz proračuna prema kojima bi se mogao konkretno zamisliti zvjezdani prostor. Pokazao mi je na svoj globus i rekao: “Kada bi Zemlja bila ovih dimenzija, Mjesec bi bio veličine jabuke, i stajao bi na razdaljini od osam metara od Zemlje, a Sunce bi bilo veličine stambene zgrade na Sauvabelinu (brijeg iznad Lausanne). Venera bi se nalazila na mjestu gdje je sada katedrala; Jupiter, koji je devet puta veći od Zemlje, bio bi u središtu Zenevskog jezera, i tako dalje. Kada bi Sunce bilo velika jabuka, Zemlja bi bila veličine sjemena gorušice i bila bi udaljena deset metara od Sunca. Sunčev sistem bi jedva zauzimao pola kilometra i oko njega bio bi prostor veći od Europe. Govorio mi je o Mliječnome Putu, o Velikom galaktičkom sistemu ... bilo je vrtoglavo. Ali daleko najvrtoglavije od svega, bilo je ono što mi je rekao kasnije i na što se se iscrpno osvrnuo u dvjema svojim knjigama: “Moderni čovjek je nesvjestan svoje upletenosti u titansku dramu u čijim granicama ovaj svijet, na prvi pogled tako čvrst, nije ništa drugo do paukova mreža ... Moderni čovjek ne uviđa da bi se taj svijet mogao urušiti *ab intra*, da bi materija, u procesu preobličenja, mogla poteći ka ‘unutra’ i da bi se cijeli prostor mogao skupiti kao ispuhani balon.”³ Ili ponovno, kada je govorio o “Božanskim Atributima” i poglavito o *Al-Ahiru* (Bogu kao “Posljednjem”): “Ukoliko bi neko želio obrazovati manje ili više konkretnu ideju dolaska *Al-Ahira*, morao bi biti u stanju da posvjedoči, snagom anticipacije, onu vrstu eksplozije materije, tj. onu vrstu preokreta ili egzistencijalnog povlačenja, koje će označiti dolazak (*advent*) Božiji; on bi, dakle, morao biti u stanju da začuje zvuk Roga i uvidi slamanje i preobrazbu osjetilnog univerzuma.”⁴ U mislima sam predočivala sliku ove kozmičke drame i ostajala začuđena, pitajući se odakle je izvodio sve to što je opisivao. Nije mi se doimao kao da govori po teoretskom znanju, već po izravnoj svjesnosti i iskustvu. Odavao je dojam čovjeka koji je, poput anđela, mogao proletjeti kroz sve sfere Univerzuma, i zaustaviti se na onoj najvišoj, utisak koji bi se iznova i iznova vraćao u moju svijest svaki put kada bih ga posjetila ili čitala njegove radove.

Drugom prilikom, Šejh mi je pokazao jednu staru knjigu u kojoj su bile predstavljene nošnje svih naroda na planeti. Uvijek je imao veliki interes za sve što se ticalo različitih rasa čovječanstva. Znao je imena svih azijskih naroda, svih afričkih i svih američkih plemena, poznavao je njihovu historiju, religiju, njihove običaje, imao je uvid u osnove njihovog jezika i pisma; mogao je recitirati mnošto pasaža *Ilijade* na grčkom, Danteove *Božanstvene komedije* na italijanskom, pjevušiti afričku uspavanku ili ratničku pjesmu Sijuksa; sa velikom vještinom vladao je arapskim jezikom i pismom,

3 *Logic and Transcendence*, poglavlje “Concerning the Proofs of God.”

4 *Form and Substance in the Religions*, poglavlje “The Cross ‘Time-Space’ in Koranic Onomatology.”

i čak je bio upućen u osnove sanskrta, te japaskog i kineskog jezika; srcem je znao kako da ispiše prvo poglavlje *Tao-Te-Ching*-a u finoj kaligrafiji. Skoro cjelokupno ovo znanje on bijaše sticao od svoje mladosti, i činio je to kako bi pobjegao od uskogrude europske atmosfere koja je u to vrijeme bila preovladavajuća i za njega zagušujuća. Također je mogao, jednim potezom pera, nacrtati kinesko, arapsko, kavkasko i lice Crvenih Indijanaca.

Naprotiv, stvari koje ga nisu zanimale nije ni pamtio, a izučavanje kozmoloških znanosti prepustio je svom najboljem prijatelju, Titusu Burckhardt. U astrologiju nije vjerovao, misleći da je iz nje lahko izvesti veoma pogrešne zaključke, i iznad svega nije podnosio pravljenje astroloških predviđanja. U pogledu na razgovor koji se jednoga dana poveo na ovu temu dok smo bili na skupu kod njega, pitao me: "Koji je moj astrološki znak?" Rekla sam mu da ima Sunce u Blizancima i da je rođen u podznaku Riba. Blago se nasmijao i upitao: "I šta to znači?" Odgovor sam ponudila na osnovu ono malo znanja što sam imala o ovoj znanosti, i on je ostao šuteći. Bio je toliko nezainteresiran, da je već narednog dana sve zaboravio.

Otpribliže godinu dana nakon našeg prvog susreta, upitao me je da li bih mogla doći i kuhati mu jedamput sedmično. Davala sam sve od sebe da priprelim svakojaka jela, na koja bi me pozvao baš svaki put — što je bila ponuda koju nisam očekivala. Nakon jela, čitao bi mi mističke pjesme Svetog Ivana od Križa i Svete Tereze djetesceta Isusa. Mnogo je volio ovu mladu sveticu, i govorio je da se njezina uzvišenost sastojala upravo od njezine svete malenosti, i dao mi na čitanje *Priču jedne duše*. U to vrijeme, bio je unesen u isčitavanje spisa crkvenih otaca i kršćanskih mistika; upravo tada je napisao "Krističke misterije," članak koji mi je pomogao da razumijem kršćanstvo u dubinu, baš kao i sve drugo što bi kasnije pisao na tu temu.

Jedna od knjiga koju sam u to vrijeme dobila na čitanje bila je *Black Elk Speaks*, diktirana autobiografija mudraca i sveca plemena Sijuksa, koji je u svojoj mladosti bio svjedok herojskog otpora njegovog naroda protiv bjelaca i koji je u isto vrijeme primao vizije, da bi mogao pomoći svojim bližnjima, kako duhovno tako i zdravstveno. Ja praktički nisam imala nikakvog znanja o Američkim indijancima, i ova knjiga za mene je predstavljala otvaranje u jedan posve neočekivan svijet. Sam Šejh je bio toliko zadivljen ovom knjigom da je čak savjetovao jednom od svojih američkih učenika, Josephu Epes Brownu, budućem profesoru etnologije, da otputuje na Zapad i pokuša pronaći ovog sveca u cilju da dobije što objektivniju sliku o njegovoj religiji. Brown ga je pronašao i sa njim proveo čitavih godinu dana, tokom kojih mu je Black Elk povjerio sve svoje znanje o sedam suštinskih obreda njegova naroda; ishod ovog druženja bila je knjiga *Sveta lula (The Sacred Pipe)* i prijateljstvo sa Benjaminom, Black Elkovim sinom, koje nam je otvorilo mnoga vrata tokom naših putovanja na Američki Zapad.

Kada smo se vjerovali, vikendima bi šetali pokraj jezera. Šejh je volio ovo jezero koje je, svojom mirnom površinom i veličanstvenošću planina u pozadini, postalo poput produljenja njegove duše. Imao je običaj rano ujutro šetati do Quai d'Ouchy da bi disao duboko u Prisutnosti Božijoj. Ponekada bi sretao i druge šetače, koji su također polazili u potragu za samoćom, kao što je bio, na primjer, Kralj Alfonso III od Španije, cijenjeni Beg od Tunisa, ili tada veoma poznati orkestarski dirigent, ili General Guisan Švicarske vojske; on bi im klimnuo glavom u znak pozdrava i oni bi odvratili na ovaj pozdrav. Tokom naših šetnji, Šejh bi mi objašnjavao različita značenja Šehade (svjedočenja vjere: “nema boga osim jednog Boga”), govoreći da bi se riječ “bog” mogla zamijeniti bilo kojim drugim pozitivnim kvalitetom: recimo, nema ljepote osim Ljepote, nema pravde osim Pravde, i tako dalje, i najzad nema zbilje osim Zbilje. Mnogo je pričao o “metafizičkoj providnosti” stvari pojavnog svijeta, i bilo je očigledno da je on motrio sve stvari u Bogu i Boga u stvarima svim. Za mene, koja sam do tada vidjela Boga kao prebivajućeg u dalekim Beskrajima, ovi razgovori su bili poput otkrovenja koja su me činila spremnom da osjetim blizinu božanske Prisutnosti.

Poštovanje koje je Šejh imao prema svemu stvorenom ogledalo se i u malim stvarima. Na primjer, kada bi prelazio preko livade, izbjegavao bi da pogazi tratinčice i poljsko cvijeće, ili ako bi vrapci kupili mrvice na trotoaru, čekao bi da odlete ili bi ih zaobišao u širokom luku kako ih ne bi uznemirio. Nikad ne bi ubio insekta: ako bi se pauk ili centriped pojavio u njegovj sobi uzeo bi čašu, postavio je preko bube, ispod bi zatim podvukao razglednicu i tako zatočenu izbacio kroz prozor. Volio je mačke i nije dozvoljavao da ih iko uznemirava dok spavaju ili dok se nalaze u svojim kontemplativnim stanjima; kada bi naša mačka legla na Šejhov radni sto, kako bi ga spriječila da piše — mačak je izgleda bio ljubomoran na pažnju koja je poklanjana radom stolu — nastupio bi pravi problem! Odmah bi me pozvao da dođem i uklonim naše malo mače sa zabranjenog mu odmarališta. Kada smo preselili u našu novu kuću u Pullyu (predgrađe Lozane), Šejh mi je jednom prilikom pomagao pri sadenju cvijeća u bašći. Najednom, zastao je sa radom, okrenuo lopaticu, i rekao: “Ne mogu ja ovo raditi – upravo sam presjekao crva napola...”

Neke životinje bi reagovala na ovu njegovu ljubav i poštovanje. Psi bi počesto slijedili Šejha, mahali bi repom, ili bi naglo prestajali lajati kada bi on prolazio pokraj dvorišta kuća koje su trebali čuvati.

Kao dijete, mali Frithjof je imao običaj moliti sve vrijeme tokom svog polusatnog hoda do škole. Na času Biblijske historije, njegov učitelj je govorio o zapovjedi da se “moli bez prestanka,” i ovaj zahtijev dijete je prihvatilo veoma ozbiljno. Jednoga dana, kada se vraćao kući, upućujući svoje misli Bogu, veliki crni pas opakog izgleda obrušio se na njega, srušio ga na tlo i pokušao ga ujesti za vrat, u tom trenutku se pojavio prelijepi njemački ovčar i potjerao crnu zvjer, te otpratio malog Frithjofa sve do kuće.

Mnogo kasnije — kada je Šejh već bio predvodnik narastajućeg tarikata — njegova majka, koja nije imala ni malo razumijevanja za svoga sina, došla je i grdno ga kudila što u životu nije završio studije prava ili medicine, naglašavajući da je njegov

život propao itd., tada se najednom pojavila malena mačkica, uskočila u Šejhovo krilo i počela plesati sa izdignutim prednjim šapicama, gledajući u njega svojim velikim očima i glasno mijaučući. Gospođa Schuon, koja je također voljela mačke, vidjevši ovaj izljev ljubavi prema njezinom sinu, stala je sa svojim pridikama kao ukopana, ne usuđujući se nastaviti ovo nimalo opravdano kuđenje.

(Međutim, jednom prilikom je gospođa Schuon bila veoma ponosna na svoga sina. Nakon moždanog udara, bila je izgubila sposobnost govora. Šejh joj je tada odnio svoju statuu Djevice i rekao: "Gledaj u ovu statuu i pokušaj reći *'Ave Maria'*; ustraješ li u tome, biti ćeš opet u stanju da govoriš." I u pravo to se dogodilo: nakon tri dana, mogla je govoriti normalno i svakome je pričala kako ju je njezin sin izliječio – dok je Šejh dobro znao da je to učinila Djevica.)

U zooškom vrtu u Rabatu (Maroko) bili smo svjedoci zadivljujućeg prizora. Šetajući kroz vrt sa nekim našim prijateljima, išla sma ispred u društvu žena, dok je Šejh išao iza nas u društvu muškaraca koji su ga pratili. Šetajući tako, došli smo do dijela u kojem je bilo smješteno desetak velikih kaveza s lavovima, poredanih polukružno oko skupine palminih stabala. Svi lavovi izgledali su kao da drijemaju, jedino su se njihova mladunčad pomalo međusobno igrala i zadirkivala svoje majke. Baš u trenutku kada smo mi žene došle do petog ili šestog kaveza, lavovi mužjaci najednom su se svi uzdigli, i snažno zarikali. Zaprepaštene, okrenule smo se, pitajući se šta bi mogao biti uzrok takvom neočekivanom istupu: to je bio upravo trenutak kada je Šejh ušao u polukrug kaveza sa lavovima. Lavovi su željeli pozdraviti ga! Ova zapanjujuća salutacija trajala je nekoliko trenutaka i tišina mačaka koje su zadrijemale, ponovno je nastupila.

Slična stvar se dogodila kada smo jednom prilikom posjetili izložbu životinja u Knie Cirkusu u Švicarskoj. Ušli smo u šator u kojem je bilo pet slonova; tromo su njihali surlama, ali u trenutku kada je Šejh prošao pored njih, četiri odrasla slona, jedan za drugim, podigli su surle u znak pozdrava!

Što se tiče ljudi, oni su generalno reagovali sa poštovanjem, ili respektirajućom upitnošću. Njegovo dostojanstvo i njegov sabrani izraz lica, nije mogao a da ne privuče pažnju izvjesnih osoba. Hodao je kao da nosi neki sveti predmet, i u stvari, ovo blago kojeg je nosio bilo je trajno sjećanje na Boga. Ljudi bi ga pitali ko je on, ili bi mu govorili da oko njega osjećaju snažno zračenje ili neko blagostanje u njegovj blizini. Jevreji bi ga smatrali rabinom, pravoslavci "starcom," katolici nekim poglavarom, muslimani velikim šejhom a neki amrički Indijanci poglavicom!

Tokom jednog posjeta Maroku, bili smo pozvani na ručak kod trgovca, koji je živio u središtu medine od Feza. U posjet smo krenuli odjeveni u tradicionalnu muslimansku nošnju i marokanci su nas odjednom počeli slijediti kroz uske ulice staroga grada, oblikujući dugu kolonu iza nas. Šejh tada bijaše ubrzao svoj korak ne bi li im umakao, ali nije bilo pomoći; pratili su nas do samih vrata našeg domaćina i posjedali pred kućom u nadi da će nas vidjeti još jednom kada budemo odlazili. Jedan od njih raspitivao se o Šejhu, na šta mu je sluga odgovorio da je on zapravo predvodnik svih muslimana Evrope – što naravno nije bila istina i nije ni najmanje pomoglo rješavanju situacije u kojem smo se našli. Morali smo čekati sve do vremena

ikindijske molitve, kada na poziv mujezina svi odlaze u džamiju, kako bismo se bez zastoja mogli vratiti natrag u hotel.

Šejhu je bilo 14 godina kada je Kardinal Mercier, arhibiskup Štrazbura, posjetio Mulhouse kako bi izrekao misu (u tom razdoblju se Gospođa Schuon, sa dvojicom svojih sinova, već bila preselila tamo, nakon smrti svoga muža). Velika masa naroda okupila se oko puta kojim je Kardinal hodio, kako bi mogli primiti njegov blagoslov; mali Frithjof stajao je u drugome redu. Kada je arhibiskup prolazio pokraj njega, pogledao ga je, i zatim preko glava ljudi u prvome redu snažno isturio ruku, da bi dječak mogao poljubiti njegov episkopalni prsten.

Tokom svoje vojne službe — koja je u to vrijeme bila obavezna u Francuskoj — u trajanju od osamnaest mjeseci, oficiri su ga na kraju počeli tretirati sa velikim poštovanjem i dali mu da obavlja neke veoma nezahtijevne poslove u ambulanti i sekretarijatu. Neko vrijeme, u armiji, dijelio je sobu sa ciganininom koji ga je naučio nostalgičnim rumnjskim pjesmama.

Njegovo poštovanje i prijatnost, također je budilo simpatije u običnom narodu. Nakon naših zaruka, Šejh me je upoznao sa svim trgovcima u prodavnicama gdje je kupovao potrebštine. Piljar, mesar, pekarova žena, vlasnica perionice veša, svi su izražavali svoje čestitke na najsrdačniji način. Bilo je dirljivo. Imali su neku vrstu nježnog sažaljenja prema ovom čovjeku koji je izgledao kao ogrnut u svoju usmaljenost.

Kućepaziteljica zgrade u kojoj je Šejh živio, koja bi jednom mjesečno dolazila da počisti njegov stan, imala je istinsko udivljenje prema njemu. Jedan dan ga je usrdno molila da izrekne blagoslove za nju i njezinu obitelj. Šejh je nije mogao odbiti, tako da je jednog nedeljnog jutra, ova gospođa povelala sa sobom svoga muža i kćerku, i svi su zajedno pred Njega kleknuli. On je izmolio “Oče naš” zajedno s njima, a onda je postavio desnu ruku na njihove glave izgovarajući neke molitve blagoslova, i mala obitelj je napustila naš stan preplavljena zahvalnošću.

Međutim, prisutnost svetosti, može također potaknuti i mržnju. Tako je i Šejh podnosio bolna iskustva sa ljudima koji se bijahu pobunili protiv njega i na njega izricali lažne optužbe. Na ulici se ponekada dešavalo da ga mladi huligan zaspe uvredljivim riječima; Šejh obično ne bi obraćao pažnju, ali jedne prilike u Londonu on je zastao i zakucao pogledom grupu mladića koji mu se bijahu rugali, i potom glasno uzviknuo na francuskom: “*Qu'est-ce que vous vous permettez ?*” (“Kako se usuđujete?”). Istog trena ovi mladići stali su kao ukopani, nesposobni da se i pomaknu, kada sam se okrenula i pogledala na njih, prelazeći preko trga, vidjela sam ih još uvijek skamenjene na onom istom mjestu. Upravo ista stvar se dogodila u Kembridžu u Masačusecu, kada se čovjek u prolazu pored Šejha napadno iskezio i prezrivo nasmejao. Šejh je zastao i snažno ga pogledao ne rekavši ni riječi, i zatim nastavio svojim putem. Čovjek je ostao na svom mjestu, kao ukopan, ne mogavši čak ni ruku pomjeriti sa oboda svoga šešira i ostao u takvom stanju sve dok mi nismo zamakli iza ugla (kako nam je kasnije rekao prijatelj koji je išao iza nas). Hvala Bogu, takvi incidenti su bili iznimno rijetki.

Najdirljivije je bilo kada bi mu maleno dijete, sasvim spontano, pohrlilo da ga pozdravi, ponekada bježeći od roditelja ili paziteljica da to učini. Crveni Indijanci, kod kojih je brada bila nepoznanica, pitali bi ga da li je on Deda Mraz, i on je znao jako dobro kako da se prilagodi ovome.

Nakon našeg vjenčanja, moje mlađe sestrice blizankinje, koje su tada imale osam godina, dolazile su nam u posjetu u naš novi stan. Šejh bi tada izvadio iz ormara kutiju ispunjenu igračkama i iz nje veliki zvrk, koji bi zvrteo pritišćući vertikalnu oprugu, pri čemu bi se začuo zvuk koji je on nazivao “muzikom sfera”; onda bi izvadio dječiju zvečku koja je zvučala kao balinezijski gamelan, za koji je govorio da je “muzika anđela.” Moje sestre bi s užitkom slušale ovaj nebeski koncert, i ulazile u duh igre, tako što bi jedna od njih vrtila zvrk a druga zvečala zvečkom. Šejh bi ih gledao neko vrijeme i onda bi se povukao, ali prije toga bi nam dao da razgledamo neke knjige o Baliju i Indiji. Moja sestra Anna, buduća karmelićanka, jednom je prilikom rekla: “Volim tvoga muža, on zna kako da udovolji malim djevojčicama.” I to je zaista bilo tačno: a jedom prilikom čak nije oklijevao da ponese, vozeći se vozom iz Bazela do Lozane, plavi balon za malu kćer našega prijatelja koja je jako voljela balone. I koliko smo samo puta igrali lopte sa djecom naših susjeda, baš kao što bismo činili i s Dr. Martinom Lingsom i njegovom suprugom kada bi nam ljeti dolazili u posjetu!

Šejh je također znao zabaviti i malene dječake; pokazao bi im svoju kolekciju predmeta iz svijeta Crvenih Indijanaca: luk i strijele, lulu mira, ogrlicu načinjenu od medvjedih kandži, tomahavk i tobolac, ukrase protkane ježevim bodljama ili ogrlice; pričao bi im herojske pothvate indijanskog poglavice, koje je štaviše bio savršeno sposoban ilustrirati smješnim malim crtežima.

U generalnom smislu, uvijek je volio ljude učiniti zadovoljnim, ne samo djecu već također i odrasle, i uvijek se odazivao da ugoditi ukoliko su ovi pozivi bili razumni.

* * *

Dok sam još bila djevojčica vidjela sam prelijepu prizore Švicarskog nacionalnog parka u kantonu Grizon, i uvijek sam željela posjetiti to mjesto. Stoga sam pitala Šejha da provedemo neko vrijeme tamo nakon našeg vjenčanja. On se složio s tim; u park smo stigli u vrijeme kada se sezona posjeta tek otvrala, pa smo u toku jedne cijele sedmice bili jedini gosti u hotelu i cijeli veliki nacionalni park imali samo za sebe. Svaki dan bismo odlazili na duge šetnje, uživali u livadama prekrivenim cvijećem, odmarajući se pored brzih potoka, i gledali kako jeleni trče i pasu na planinskim pašnjacima i kako se mrmoti, kao djeca, igraju ispred svojih jamica. Za Šejha koji je uvijek živio u gradovima, to je bilo predivno iskustvo. Osjećala sam da je upijao svom svojom prirodom sve ono što se tu nudilo njegovim osjetilima. Gotovo uvijek smo šetali u tišini.

Pored jednog brzaka, u sred borove šume, otkrili smo veliki ravni kamen, na koji bi Šejh sjeo i meditirao. Umotan u svoju kapu, zatvorenih očiju, i duboko zadubljen, izgledao je kao mudrac s crteža taoističkih krajolika. Sjedio bi “ala turko,” s rukama položenim na koljena, i izgledao nepotresiv, i beskrajno veličanstven. Gledajući ga

sa suprotne strane brzaka, imala sam utisak kao da njegova figura raste i polako se stapa sa veličanstvom prirode koja nas je okruživala. Za mene, nije bilo sumnje da je u tim trenucima bio jedno s Bogom. Rijetko sam ga vidjela u ovakvim stanjima, jer bi u prisutnosti drugih ljudi skrivao svoja duhovna stanja, i uvijek bi se povlačio u svoju sobu kada bi meditirao — što je bilo očigledno — ali takav veličanstveni izraz katkad bi se ukazao na njegovom licu tokom sna, i ja bi se pitala kako takav čovjek može, nakon buđenja, uopće živjeti u svijetu kakav je ovaj naš (moderni Zapad).

Jednog dana smo se popeli do mjesta koje je stajalo visoko ponad vrhova drveća, i sa kojeg se pružao veličanstveni pogled na planine prekrivene snijegom; Šejh je sjeo na zemlju da se odmori dok sam se ja pokušavala uspeti na sami vrh. Više nije bilo nikakve staze, i ja sam se penjala kroz područje ispunjeno oštrim kamenjem dok se najednom nisam našla u sred proplanka obasutog prekrasnim visibabama kakve nikad ranije vidjela nisam. Povikala sam: “*Ya Sheikh*, dođi da vidiš, puno je divnog cvijeća!” Kada je spazio dokle sam se popela, povikao je: “Ne, ne, i nipošto ne, to mjesto je opasno. Silazi dole; čovjek ne smije bez ozbiljnog razloga sebi ugrožavati život!” Sišla sam dole i uvidjela da je zaista bio upravu. Stajali smo još dugo, kontemplirajući prizor koji se prostirao pred nama. Tada je Šejh počeo govoriti o disanju, kazujući da je zrak očitovanje *ethera* koji prožima sve oblike i koji je u isto vrijeme prenosnik sveobuhvatne Prisutnosti Boga; kada dišemo, zrak u nas unosi *ether* zajedno sa svjetlošću i stoga dišemo u Sveprisutnosti Boga. Disanje bi trebalo biti udruženo sa Sjećanjem na Boga, čovjek mora disati sa poštovanjem, sa srcem.

Navečer u hotelu Šejh bi pisao ili bi mi pričao o svojoj prošlosti. Čini se da je već kao dijete bio objektivan i logičan kao nezasukan mač; stariji su na to motrili kao na ekscentričnost i govorili bi: “Prerast će to s vremenom.” Njegov otac bi napomenuo: “Frithjof će biti veliki čovjek jednoga dana.” Priče o pustinjacima na njega su ostavljale snažan dojam, tako da su jedan dan on i njegov brat uzeli pepeo iz kamina, posuli se po glavama i njime začađavili lica i odijela, i zatim sjeli prekrštenih nogu da “meditiraju”. Kada ih je njihova zgrožena majka ugledala, kazali su: “Ne prekidaj nas, Majko, mi smo *sannyasini*!” (*sannyasini*, tj. hindu isposnici) Jedna gospođa Schuon, imala je dodatni šok kada je našla svoje sinove kako pokušavaju prepilati noge stola; u to vrijeme negdje bijahu vidjeli slike orijentalnih interiora i mislili su kako bi bilo mnogo ljepše kada bi sjedili za vrijeme objeda na jastucima oko niskog stola. Srećom, drvo od kojeg je sto bio napravljen, bilo je veoma tvrdo, tako da su uspjeli samo ogrebat i taj vrijedni komad pokućstva prije nego li su nanijeli istinsku štetu. Šejh se nikada nije smijao na glas, a kada bi pričao ove priče potisnuo bi smijeh, i začulo bi se jedino mehko “huh, huh” umjesto smijeha.

Kao djete imao je dara da ugodi svojim malim prijateljima koji bi, već u tome vremenu, imali običaj povjeriti mu sve svoje tuge i pitati ga za savjet, i u njihovim pustolovinama, on bi uvijek bio predvodnik.

Drugih večeri pjevali bismo pjesme koje smo oboje poznavali, Šejh bi pjevušio melodiju. Imao je dobar glas i lijep osluh za muziku. Žalio je što ne može pjevati u toku zajedničkog zikra, jer bi nas susjedi mogli čuti, i kada smo nakon pet godina konačno zaimali kuću, Šejh je to doživio kao veliko oslobođenje i pokušavao je improvizirati najljepše duhovne pjesme.

Veličanstveni boravak u djevičanskoj prirodi bio je početak njegovog laganog oporavka, jer je od smrti svoga oca nevjerovatno patio u okruženju ružnoće, sitničavosti, nedostatka vjere i — u radionici tekstilnih dizajnera gdje je bio zaposlen — od vulgarnosti i opakosti okruženja u kojem je bio primoran živjeti. Kao dijete bio je izuzetno osjetljiv na ljepotu, uzvišenost i svetost, o čemu svjedoče i pjesme koje je napisao kada mu je bilo samo trinaest godina. Dvije od tih pjesama donosim u prijevodu s njemačkog:

DAŠAK NOĆI

Da li me ovo tvoja baršunasta ruka uzdignu prema Tebi?
Da li se ovo tvoja odora tiho na me spusti?
Promatrah sa udivljenjem tvoj nabožni svemir!
I istopih se u mirisu tvoje duše —
Ti polako rastvori vrata mojim čulima,
I slatka vjera se nježno na me spusti.

(1. VIII 1920.)

MOLITVA NA GOLGOTI

Pozdravljena budi od mene, o Golgoto,
Na kojoj prebivaju moji snovi i moje molitve,
Kojoj hrle moje žedne misli;
O Kriste, koji činiš moj život slatkim!

Moje srce je tužno, a moja duša slaba,
Vjerovao sam i previše u svijet ljudi!
Kada se moja duša okrene prema Tebi, o Gospode,
Ja nalazim tamo mjesto odmora i utočišta.

Golgota, stanak prepun milosti!
Ako bi se moja vlastita snaga činila dovoljnom
I ako bi se moje srljanje Tebi suprostavilo,
Ti bi opet bio utočište mojoj jadnoj duši.

Ovdje završavam svoju smrtničku pjesmu —
Ali ću zauvijek pjevati u blaženstvu;
Prema Tebi se želim uspjeti na krilima
I učvrstiti svoju vjeru u Tebi, o Gospode, kroz moj život cijeli!

(napisano nakon smrti njegovog oca, 21. XII 1920.)

Svom svojom dušom težio je ozračju koje je ospoljavalo kvalitete i vrline koje su bile sastavni dio njegove prirode, ali u većini slučajeva jedino što bi nalazio bilo je nerazumijevanje, potcijenjivanje i ismijavanje. Jedino je svećenik kojem je odlazio na ispovijedi pokazivao simpatije prema njemu; ali u mladome Schuonu, koji je već bio čitao svete Knjige Indije i govore Budde, uska katolička vjera nije mogla ugaziti žeđ za Apsolutnim. Veoma rano osjetio je da ga Bog poziva da ispuni neko poslanje, ali on, naravno, u to vrijeme nije mogao znati šta bi to moglo biti. Njegove intuicije i aspiracije posvuda su nailazile na zatvorena vrata; oko njega sve je bilo uronjeno u tamu! Ono što mu je pomoglo da preživi bila je njegova nepotresiva vjera i čitanje svetih Spisa. Tokom njegove vojne službe, čitao je između ostaloga, život Milarepe i život Ramakrishne, i zapisivao misli koje je prijateljima slao poštom u obliku pisama; ovo je ujedno predstavljalo početak njegove prve knjige *Leitgedanken zur Urbesinnung*. Poput ledolomca u noći, pokušavao je rascistiti put ka svjetlosti o kojoj je znao istinu posredstvom intelekije i u kojoj je želio da učestvuju i ljudi iz njegove blizine.

Kada je izgubio posao tekstilnog dizajnera u Parizu, to je za njega bio znak: trebao je napustiti Europu zauvijek — tako je mislio — i pobjeći na Istok, prepuštajući svoj život u cjelosti u Ruke Božije koje bi mu pokazale put koji treba slijediti. I sudbina ga je usmjerila ka Alžiru i cijenjenom Šejhu Al-Alaviju. Tokom svog 3,5 mjesecnog boravka u društvu ovog velikog Šejha, mnoge rane su počele zacjeljivati; ali, zbog njegovog boravka u tekiji, francuska ga policija tada bijaše silno uznemiravala, baš kao i staroga Šejha, tako da je osjetio da bi, zbog spokoja ovih ljudi, on ipak morao da se vrati natrag u Francusku. Nekoliko godina kasnije, kada je otputovao u Indiju, tajno se nadajući da će barem tamo naći smiraj, bukno je II svjetski rat i on bi regrutovan i vraćen natrag u Francusku kako bi se mogao boriti u vojsci. Bilo je očigledno da je volja Svemoćnog bila da se darovi kojim je Bog obdario ovog mladog čovjeka moraju vratiti natrag na Zapad i tamo biti ospoljeni, prije nego li biti izgubljeni negdje u pijesku Sahare ili vodama Gangesa. “Želio sam biti odnesen prema Božanskome na krilima vanjske baš kao i unutarne ljepote, bez ikakvog samozavaravanja i na istinski ozbiljan i svet način, što nikako ne znači na način izvan Istine i onoga što Istina od nas zahtijeva,” pisao je u to vrijeme jednome prijatelju; morao je načiniti za sebe, i za one koji su razumijevali i čitali njegove spise, svijet po mjeri svojih nagnuća, koji je, zapravo, bio svijet istine, ljepote i uzvišenosti duše.

* * *

Nakon našega putovanja u planine Grizona, preselili smo se u novi trosobni stan smješten na najvišem spartu zgrade, sa pogledom na Ženevsko jezero. Moja obitelj koja je jedino znala da je Schuon bio pisac, suprostavljala se mome vjenčavanju s njim (“niko se ne udaje za čovjeka bez imena i bez novaca, koji je napisao nerazumljivu knjigu i koji, povrh svega ovoga, ima lice proroka!”); ali nakraju su se, ipak, pokazali kao darežljivi i omogućili su nam da sebi priuštimo neke berberske ćilime i pokrivače i neophodni minimum rustikalnog namještaja u bijelom drvetu o kojem smo tada toliko sanjali.

Šejh je vodio veoma discipliniran život vremenski određen razdobljima pet dnevnih molitvi (namaz); uvijek strog prema sebi, bio je veoma blag prema svojim učenicima, uzimajući u obzir veoma teške uvjete rada na modernom Zapadu. Nikad nije promijenio svoje navike za sve godine koje smo proživjeli zajedno. Ustao bi rano ujutru i obavio jutarnju molitvu. “Sve dok čovjek ne izvršava molitve, nije ljudsko biće”, govorio bi on. Nakon jednostavnog doručka, šetao bi sam do jezera, baš kao što je činio i prije braka. Imao je jaku potrebu za ovim trenucima samoće. U deset sati primao bi posjetitelje, a u podne, nakon što bi se povukao na sat vremena, pisao bio članke i pisma. Na svu svoju poštu odgovarao bi sa nevjerovatnim strpljenjem i darežljivošću, ne oklijevajući da ispuni i desetke stranica ukoliko je to bilo potrebno, da bi osvijetlio sve uglove problema. Često bi pisao do kasno u noć i ustao bi da prošeta kroz sobu, uglavnom da bi se usredijedio na prisjećanje Boga u tim trenucima. Svaki dan bi čitao barem jednu stranicu Kur’ana (na arapskom), a također je ponekad čitao i psalme — osobito 23, 63, 77, 103 i 124 psalm su mu bili dragi.

Jeli bismo, ili sjedeći na podu, na malom marokanskom stoliću, ili u kuhinji, ali uvijek u šutnji. “Hrana se mora poštovati,” i zacijelo Šejh bi uvijek objedovao sa velikom sabranošću. Nije trpio da ljudi vode intezivne razgovore tokom jela, i kad bih posjetiteljima odgovorila na pitanje iz čiste učtivosti, on bi dodao: “Pusti ih da jedu,” što je bilo dovoljno da svima nametne šutnju. Kada bi sjedio, nikada se nije naslanjao, i u svakom slučaju nismo ni posjedovali stolice, osim dva mala stolca (bez naslonjača), jedan za kojim bi sjedio dok je pisao za radnim stolom, i jedan kojeg smo držali u kuhinji; umjesto stolica imali smo nekoliko marokanskih jastuka koji su služili za sjedenje. Za posjetitelje koji nisu bili naviknuti na život *l’orientale*, nabavili smo dvije baštenske stolice na rasklapanje koje su se brzo mogle pripremiti za njihove potrebe. Jedino je u toku zadnjih godina svoga života, pristajao da koristi stolicu na ljuljanje, na kojoj bi sjedio kada je primao goste, ali bi odbijao sjediti u njoj kad god je mogao. Uvijek je hodao uspravljeno i pravilno, čak i tokom posljednjih godina njegova života, iako je bio oslabljen čak trima srčanim udarima. Kupao bi se jedino hladnom vodom; da se istušira toplom vodom izgledalo mu je posve nebitno! Istina je da su neke od ovih njegovih navika izvirale iz činjenice da je uvijek bio siromašan, ali su, s druge strane, one bile u skladu sa njegovom asketskom naravi. Sve što je radio, radio je potpuno, bez žurbe, sa sabranom mišlju. Jedna od njegovih navika bila je i to da bi uvijek oprao svoju šolju ili čašu odmah nakon jela; a pospremio bi svoju postelju čim bi završio sa jutranjom molitvom.

Kada bi se želio obavijestiti o nekoj od tema o kojoj je pisao, otišao bi kod svoga prijatelja koji je imao knjižaru, posudio bi knjigu i vratio je nazad za dan ili dva, ili bi pročitao što bi htio u samoj knjižari. Od Boga mu je bilo dato da trenutno otvori stranice koje su mu bile potrebne za neophodne informacije; kao da su mu sami anđeli otvarali knjigu. Na taj način nije tračio vrijeme tražeći i čitajući stvari koje su za njega bile sporedne. Ali također je imao dar da odmah naleti na zablude koje je autor načinio, i mačem njegova razlučenja koje je uvijek bilo budno, uništavao bi iste bez milosti. “Nema prava uzvišenijeg od Istine,” izgleda da je bio njegov glavni moto, i njegova odvažnost, svakako, nije privlačila samo prijatelje. Ponekada bi kupio novine, da bi saznao šta se događa u svijetu; ali greške koje su činili političari toliko su mu smetale da mu je bilo najdraže ukolniti se iz ovog područja. U svakom slučaju,

uvijek bismo bili obaviješteni, na ovaj ili onaj način, o najvažnijim dešavanjima u svijetu.

1950.-tih, Šejh je ponovno počeo slikati. U njegovoj naravi se uvijek nalazila potreba da daje; a davao bi kroz svoje knjige, svoja pisma, kroz svoje duhovno upućujuće tekstove koje bi pisao za potrebe učenika, kroz pjesme; nikad ne bi oklijevao da za nas otvori vrata koja vode ka dubini i ka nebu. Kroz svoje slike želio je izraziti vrline ili stanja bitka. Kao modele uvijek je uzimao, s jedne strane, Indijance Plainsa iz prastarih vremena, među kojima su se mogli naći najuzvišeniji vrhovi muške plemenitosti (Guénon, kojem je Šejh poslao desetak fotografija takvih Indijanaca, bijaše odgovorio: "Ovo su zacijelo plijeneća lica"); i s druge strane, slikao bi svetu Djevicu pod njezim univerzalnim aspektom Majke svih Poslanika ili ženstvenoga Logosa, koji predstavlja vrhunac ženske svetosti. Šejhove slike, na taj način, imale su oplemenjujući i interiorizirajući utjecaj na ljude koji su bili u stanju zamijetiti ovakvu vrstu očitovanja.

Talent za slikanje, omogućio mu je da od svoje šesnaeste godine zarađuje za svoj život i život svoje majke radeći kao tesktilni dizajner, dok bi povremeno prodavao slike. Jedan trgovac umjetninama u Parizu, vidjevši neke od njegovih slika, rekao je: "Mladiću, ti imaš milione u vrhovima svojih prstiju." Ali ovaj mladi čovjek nije ni sanjao o umjetničkoj karijeri i naprotiv, u jednom trenutku, čak je bio odlučio da Evropu napusti zauvijek, da se povuče iz svijeta u pećinu u pustinji Sahare ili da nastavi život na Himelajima, dok bi, u potpunom poništenju vlastite volje, iščekivao Božiju uputu: "Čovjek ne može znati Božiju Volju osim u poništenju svojih vlastitih želja; nije na nama da stvaramo intelektualnu elitu, na Bogu je da to učini, ukoliko je to Volja Njegova," pisao je prijatelju. "Više bih volio umrijeti nego učiniti nešto što nije Volja Božija." U istom smislu, jedamput mi je napomenuo da se Šejhu-1-Bereka rađa iz pepela svoga vlastitog "ja" (ega).

* * *

S vremena na vrijeme dozvolili bismo sebi luksuz gledanja prelijepa egzotične priredbe: balinezijske plesače, kabuki teatar, hindu plesove; ili neki ugodni film o Srednjem vijeku ili o životu sveca. I Šejh nije spriječavao svoje učenike da učine isto: odista, u svijetu ružnoće i trivijanosti, duša može mnogo naučiti iz konkretnog viđenja ljepote i izraza plemenitih i uzvišenih osjećanja, i na taj način biti ohrabrena u činjenju napora prema vrlini. "U svetištu Istine se ne ulazi osim svetim putem, a on uvijek uključuje, iznad svega, ljepotu karaktera." Od nas je tražio da odnjegujemo ljepotu svojih duša i dostojanstvo držanja, jezika i odijevanja — tj. sve one kvalitete koje su ujedno bile veoma ugrožene u svijetu u kojem je nemarnost i bahatost bila skoro pa opće počelo; i u tome periodu — pedesete i početak šezdesetih godina XX vijeka — korozivni utjecaj psihoanalize još uvijek nije bio u stanju da se uvuče u sve manifestacije dramskih umjetnosti.

Ponekada smo slušali muziku; posjedovali smo tek nekoliko ploča, koje su bile dobro odabrane da bi proizvele interiorizirajući (pounutrujući) i uzvisujući učinak

melodije. U dodatku pločama indijske, japanske i balinezijske muzike, imali smo i neka djela klasične muzike za koju je Šejh tvrdio da predstavljaju čista nadahnuća i otvaranja prema raju; na primjer; Sibeliusova *Lullaby* (Uspavanka), Betovenova *Mjesečeva sonata*, prvi dio Aranjuezovog koncerta prema Rodrigu, Granadosov *Goyescas*, Borodinova *U stepama centralne Azije*. I ciganska muzika! Nikad se ne bismo nasitili njezina slušanja. Šejhov otac, bio je violinista koji je održavao koncerte po Rusiji i Skandinaviji; bio je izrazito vješt u izvođenju djela istočnoevropskih kompozitora, a i sam je mogao svirati violinu na ciganski način. Neobično, kad god bismo otišli u restoran u kojem su svirali cigani, uvijek bi prve violine (*prima*) dolazili za naš stol da približe glazbu našim ušima, izgleda da su cigani osjećali neku sklonost prema Šejhu.

Ciganine, tvoja violina naricala je dugo —
Bila je to ljubavna pjesma bez imena
Koja je, nesaslušana, nestala u noći.

Pošto je tvoja duša zaobišla tvoje vlastito srce
Ti nisi znao kuda želiš otići,
I ostao si sam dok je dan nestajao

Sve dok pjesma tvoje violine nije objavila tebi
Da se trebaš okrenuti dubini
Gdje je sve rastaknuto u Ljubavi Božijoj.

(Ljeto 1997., prevedeno sa njemačkog)

* * *

Broj posjetitelja se povećavao svake godine, i život u našem malom stanu postajao je neizdrživ. Zato je bio istinski nebeski dar kada je jedan od mojih rođaka, koji se pridružio tarikatu i uočio našu istinski tešku situaciju, ponudio sredstva za kupovinu komada zemlje i gradnju kuće na njemu. U predgrađu Lausanne (Lozane) našli smo stari napušteni voćnjak usred vinograda, sa pogledom na jezero i planine. Nismo mogli ni sanjati nešto bolje; to je bio pravi mali raj koji je Šejhu nudio mir i prostor za njegova zanimanja.

Naši prijatelji gospodin i gospođa Withall Perry, kupili su zemlju u blizini naše, što nam je donijelo mnoge prednosti, između ostalog i to da smo imali telefon nadomak ruke. Ideja o posjedovanju takve sprave, Šejhu se činila nevažnom, baš kao i posjedovanje pisaaće mašine; nismo imali telefon i živjeli smo kao i prije kada sam morala ići do grada da obavim neophodne pozive. Šejh je bio čovjek nekog drugog doba, i izgleda da je živio više u svijetu ideja nego svakodnevnih činjenica. Bio je kao utjevoljenje stiha iz *Pjesme nad pjesmama* koji kaže: “Ja sam spavao ali moje srce je bilo budno,” ili onog što on sam kazuje u jednom tekstu: “Bog je Bitak, i ono što On u nama voli jeste obzir Bitka; mi moramo, kada mislimo o Bogu, odmarati

u bitku.” Ipak, uvijek je bio svjestan svega što se događa oko njega. Dok bismo putovali sa prijateljima, ponekad bismo bili zaneseni u razgovoru u kojem on ne bi učestvovao. Ali, bilo bi dovoljno da neko izrekne neku glupost, i da se on odmah obruši poput orla da ispravi tu pogrešku. Isto se događalo kada bi ga neko upitao neko pitanje: odgovor bi uslijedio bez i najmanjeg oklijevanja. Običavao je nositi sa sobom malenu bilježnicu u koju bi upisivao fraze ili ideje za svoje tekstove. Nedavno, u jednoj takvoj bilježnici, našla sam rečenicu koja me je duboko zadivila kada sam čitala poglavlje Kur’an u njegovoj knjizi *Razumijevanje islama*: “Tobožnja nesuvislost svetih Spisa uvijek ima isti uzrok, naime neusporedivu nesrazmjernost između Duha s jedne strane i ograničenih mogućnosti ljudskoga jezika s druge: to je isto kao da se siromašni i zgusnuti jezik smrtnoga čovjeka rasprsnu u hiljade djelića pod silnim pritiskom Nebeske Riječi, ili kao kada bi Bog, u nakani da izrazi hiljade istina, na raspolaganju imao samo nekoliko desetina riječi i tako bio prisiljen koristiti aluzije bremenite značenjima, elipse, izvatke i simboličke sinteze.” Ako bi kad zaboravio svoju bilježnicu zamolio bi me da ga podsjetim na tu i tu sentencu ili riječ; tako je jedan dan kazao: “Podsjeti me na riječ “bumerang” kada se vratimo kući.” “Bumerang?” “Da, bumerang.” Zaintrigirana time, navečer sam s nestrpljenjem željela pročitati šta je pod nebom Božijim mogao napisati, i pročitala sam: “Na pitanje, zašto je čovjek postavljen u svijet kada je njegov temeljni poziv napustiti ovaj svijet, odgovaramo: to je upravo zato da bi postojao neko ko bi se vraćao Bogu; to je isto što i reći da Sve-Mogućnost ne zahtijeva samo da se Bog samoočituje, nego da, također, ostvaruje oslobodujućii blagoslov povratka... Baš kako je bumerang svojim samim oblikom određen da se vraća onome ko ga baca, tako je i čovjek svojim oblikom određen da se vraća svome božanskom prvotiku; bilo da on to želi ili ne, čovjek je “osuđen” na transcendenciju.” (u *The Play of Masks*, poglavlje “Cosmogonic projection”)

Šejh bi me uvijek i iznova iznenađivao svojom pribranošću ili osluhom za praktične stvari. Ako bi se desilo da mu ispadne neki predmet, uvijek bi ga uhvatio na sredini puta, prije nego li dosegne tlo; kada bi svijeća ostavila mrlje od voska na podu, stavio bi jedan ili dva lista papira na mrlju, zagrijao vodu u ravnom kotlu, kojeg bi zatim postavio preko papira, i za tili čas vosak bi se upio u papir. Ili opet: u našem voćnjaku smo ogradili jedan zaravnjeni prostor, u namjeri da tu postavimo tipi (indijanski šator) kojeg smo dobili na poklon pri našim putovanjima na američki Zapad; na tom dijelu zemlje htjela sam zasijati travu, kako bih na to mjesto postavila šator, ali svaki put bi mi ptice došle i pojele sjemenje. Na ovaj problem sam se požalila Šejhu. “Idi i zatraži od našeg susjeda da ti da malo sijena, pa s njime pokrij taj dio zemlje,” to je rekao kao da je oduvijek bio zemljoradnik, i sistem se dokazao veoma djelotvornim.

Šejh je volio gromove i gledao bi ih sa balkona. Što je više munja i gromova vidio to bi bio sretniji. “Srdžba Božija me radosti i čini da dišem.” U njegovom karakteru, pored velike dobrote, bila je i neka vulkanička osobina koja bi ponekada podsjećala na Betovenove skladbe. Patio je zbog činjenice što ne može nikog izbaciti iz kuće, kao što bi to svaki duhovni učitelj na istoku uradio bez da mu se zamjeri; na Zapadu, to nije bilo moguće i to je bio jedan od razloga zašto je obolio. Gromovi su za njega bili očitovanjem Božanske Pravde, za koju je znao da će udariti jednoga dana.

* * *

Godine su prolazile, naše je drveće beharalo i davalo plodove, pašnjaci sa svojim divnim cvijećem i pjevom ptica koje su se tu okupljale, pružali su nam mnogo zadovoljstva. Sve je moglo biti ljepota i harmoničnost da nije đavo konstatno dolazio da pati Šejha; napuštanja, izdaje, nabjede, slijedile su jedna za drugom, i za čovjeka poput Šejha, koji je bio utjelovljenje vjernosti i ispravnosti i koji je imao gotovo nadljudsku sposobnost praštanja, ova razočarenja, na prvi pogled njemu nezamisliva, na kraju su slomila njegovu fizičku otpornost; postao je grozno bolestan, dobio je astmu i iskreno je razmišljao o tome da više ne prihvata nove učenike, i da se povuče negdje u planine daleko od svijeta.

Ali Nebo je interveniralo i poslalo mu svoga najnježnijega i najljepšega Glasnika, Djevicu Mariju, za koju je Šejh uvijek imao veliko udivljenje; dala mu je hrabrosti i obnovila njegovu snagu. Nakon jednomjesečnog boravka u Maroku, koji je bio pun blagoslova, naš život se nastavio kao i prije, i cijela rijeka mladih aspiranata zakucala je na naša vrata.

* * *

Još petnaest godina je prošlo (Šejh je tada imao 73 godine), u kojim smo imali i plodonosna putovanja na Istok i Zapad i stalna odsjedanja u Švicarskim planinama, kada je jednog dana iznenadno primio gotovo apsolutno siguran znak da bi se trebao nastaniti u Americi. Taj znak je bio toliko snažan da, kada smo rekli Šejhu, nakon posjete Američkom konzulatu, da mogućnost preseljenja ne postoji, da je odmah dobio napad astme i na kraju rekao da bismo u tom slučaju trebali migrirati u Kanadu ili Meksiko. Na sreću, zahvaljujući pomoći jednog američkog prijatelja koji je po zanimanju bio pravnik, ove zakonske prepreke su bile uklonjene, i tako smo otputovali u šume Indijane, gdje je zajednica od preko 40 mladih ljudi čekala na nas; svaki od njih se bavio izučavanjem komparativnih religija pod nadgledstvom Šejhovog učenika Dr. Victora Danera, koji je tada radio kao profesor na Univerzitetu u Bloomingtonu.

Pomalo me je bilo strah ispričati ovo, jer se u međuvremenu namnožilo toliko pogrešnih spekulacija o našem odlasku iz Švicarske. U stvari, Šejh nikada ne bi poduzeo takvu promjenu u svome životu — tada je već imao 73 godine — ako ne bi bio siguran da je to Volja Božija. Nekoliko godina ranije, bilo nam je predloženo da se preselimo u Maroko, i bila su nam ponuđena veoma izazovna imanja u blizini Tangera, ali je on na to odgovorio: “Da bih poduzeo tako važan korak, morao bih imati znak s Neba.”

Zahvaljujući osnivanju izdavačke kuće koja je bila specijalizirana za objavljivanje Šejhovihi spisa (u čijem prevođenju na engleski pomagali), radovi Frithjofa Schuona postali su sve više i više znani u krugovima intelektualaca, koji su počesto svoje nadublje divljenje iskazivali pismima punim pohvala. Sjeme Istine bilo je zasijano u duhovnu pustinju kakva je Amerika i to je bio, kako mi se čini, sasvim dovoljan razlog za ovaj veliki skok preko Atlanskog okeana kojeg smo poduzeli 1980. godine. Sav svoj život Šejh je želio samo jednu stvar: izraziti Istinu, privući ka Istini i živjeti Istinu.

Da li je cilj kojeg je zahtijevao bio previsok? U pismu kojeg je uputio prijatelju, Titusu Burckhardt, on kaže: “Uzvišenost je nužni uvjet za povratak Bogu, jer Bog je velik i jedino ono što je veliko može dosegnuti veliko. Ova uzvišenost je iznad svega jedinstvo duše s Bogom. Za onog kome je ovo jedinstvo nedostupno, gorljivost je možda dostupna, a za onog kome je i gorljivost nedostupna, istrajnost ili vjernost je zasigurno dostupna, jer to je veličina koja je dostupna svakoj duhovnoj osobi.”

U zadnje dvije i po godine svoga života, Šejh je napisao preko 3.000 pjesama, koje su bile i didaktičke i liričke u isti mah — i koje predstavljaju, takoreći, oporuku koja destilira do zadnje kapi njegovu mudrost i njegovu dušu u obliku stihova koji ciljaju ravno u srce za svakog ko ih je u mogućnosti čitati na njemačkom jeziku na kojem su izvorno i napisane.

Nakon što je ustao da obavi jutarnju molitvu, preselio je u zoru 5. maja 1998. sjedeći u stolici za ljuljanje, zazivajući Ime Božije.

Neka Šejhov rad sija u srcima svih onih koji imaju uši da čuju.

S ENGLSKOG PREVEO:
ASIM DELIBAŠIĆ